

Ж.Б.Шаяхметова^{1*} , Б.К.Тажгарина¹ ¹Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ., E02E5H6, Қазақстан Республикасы*e-mail: jan68@inbox.ru**КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ЖЫНЫСТЫҚ ТИІСПЕУШІЛІГІНЕ ҚАРСЫ
ҚЫЛЫСТАР ЖАСАУҒА ЫҚПАЛ ЕТЕТІН ФАКТОРЛАР****Аңдатпа**

Қазіргі серпінді әлеуметтік өзгерістер мен ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы жағдайында кәмелетке толмағандардың құқықтары мен қауіпсіздігін қорғау мәселелері ерекше өзекті болуда. Кәмелетке толмағандардың жыныстық қол сұғылмауына қарсы қылмыстар қазіргі криминология, психология және әлеуметтану жүйесіндегі ең күрделі және даулы мәселелердің бірі болып қала береді. Бұл әрекеттер қатыгездік пен зорлық-зомбылықтың жоғары дәрежесімен ғана емес, сонымен бірге зардап шеккендердің психофизиологиялық дамуы үшін терең деструктивті зардаптармен сипатталады, бұл мәселені жан-жақты пәнаралық талдауды қажет етеді. Зерттеу мақсаты - ішкі психологиялық механизмдерді, әлеуметтік детерминанттарды және девиантты мінез-құлықтың қалыптасуына цифрлық ортаның әсерін анықтап, кәмелетке толмағандарға қатысты жыныстық қылмыстар феноменін жан-жақты зерттеуге бағытталған. Қазіргі заманғы зерттеулер кәмелетке толмағандардың жыныстық қол сұғылмаушылыққа қарсы қылмыстар жасауға ықпал ететін психопатологиялық сипаттамаларды қалыптастыруда шешуші рөл атқаратын биопсихосоциалдық факторлар кешенін анықтауға мүмкіндік береді. Әлеуметтік оқыту теориясы, психодинамикалық тәсілдер, когнитивті-мінез-құлық моделі және нейробиологиялық зерттеулер сияқты ғылыми тұжырымдамалар эмоционалдық және моральдық дамудың қалыпты механизмдерінің бұзылуы көбінесе генетикалық бейімділіктердің, ерте балалық жарақаттардың және қолайсыз әлеуметтік жағдайлардың күрделі өзара әрекеттесуінен туындайтынын көрсетеді.

Негізгі сөздер: кәмелетке толмағандар, жыныстық тиіспеушілік, жауапкершілік, зорлық – зомбылық, отбасы, цифрландыру дәуірі, ақпараттық технологиялар.

Кіріспе

Кәмелетке толмағандардың жыныстық қол сұғылмаушылыққа қарсы қылмыстар проблемасы көп қырлы және терең тарихи-мәдени тамыры бар. Соңғы онжылдықтарда жыныстық сипаттағы қылмыстар санының өсу тенденциясы байқалды, бұл объективті әлеуметтік-экономикалық өзгерістермен де, цифрлық коммуникациялар эволюциясымен де байланысты. Киберқылмыстың өсуі, оның ішінде сыртқы келбет сияқты құбылыстар, қылмыскерлер әлеуетті құрбандармен байланыс орнатудың жаңа мүмкіндіктерін табатын нақты ортаны құруда. Осыған байланысты кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау құқық қорғау органдарының міндеті ғана емес, сонымен қатар жаңа теориялық үлгілер мен практикалық ұсыныстарды әзірлеуді талап ететін ғылыми қоғамдастық үшін міндетке айналады. Тақырыптың өзектілігі де кәмелетке толмағандарға қатысты сексуалдық қылмыстардың жеке тұлғаларға ғана емес, жалпы қоғамға орны толмас зиян келтіруімен де байланысты. Зорлық-зомбылықтан туындаған психологиялық жарақат тұлғаның дамуына, тұлғааралық қарым-қатынасқа және қоғамдық қауіпсіздікке әсер ететін ұзақ мерзімді салдары бар. Көбінесе мұндай қылмыстардың құрбандары өздерін кінәлі және ұят сезімін бастан кешіріп, жалғыз және оқшау болып қалады, бұл олардың әлеуметтік бейімделуіне және қоғамға одан әрі интеграциялануына кедергі келтіреді. Осылайша, бұл мәселені зерттеу халықтың осал топтарын алдын алу, оңалту және құқықтық қорғау шараларын әзірлеу үшін маңызды практикалық мәнге ие болады.

Қазіргі теориялық тәсілдер, соның ішінде әлеуметтік оқыту теориялары, психодинамикалық концепциялар, когнитивті-мінез-құлық модельдері және нейробиологиялық зерттеулер кәмелетке толмағандардың жыныстық зорлық-зомбылық құбылысын әртүрлі түсіндіруге мүмкіндік береді. Бұл теориялардың әрқайсысы қылмыстық мінез-құлықтың қалыптасуында ішкі (тұлға ерекшеліктері, эмоционалдық реттеу, когнитивті бұрмаланулар) және сыртқы факторлардың (отбасы тәрбиесі, әлеуметтік-экономикалық

орта, цифрлық технологиялардың әсері) рөлін атап көрсетеді. Дегенмен, бұл тәсілдерді мәселенің күрделі сипатын түсіндіруге қабілетті бір модельге біріктіру әлі де дамымаған күйде қалып отыр. Сондықтан бұл зерттеу осы детерминанттардың барлығын ескеретін жаңа пәнаралық құрылымды ұсыну арқылы осы олқылықтың орнын толтыруға бағытталған.

Мақаланы жазудағы мақсатымыз оларды жасауға ықпал ететін күрделі психологиялық, әлеуметтік-мәдени және цифрлық факторларды анықтау мақсатында кәметке толмағандардың жыныстық қол сұғылмауына қарсы қылмыстарға пәнаралық талдау жүргізу, сондай-ақ зардап шеккендердің алдын алу және оңалту тиімділігін арттыру бойынша практикалық ұсыныстар әзірлеу болып табылады. Қойылған мақсаттарға жету үшін жұмыста кәметке толмағандарға қатысты жыныстық қылмысқа әсер ететін факторлардың кең ауқымын қамтуға мүмкіндік беретін кешенді зерттеу әдістері қолданылады.

Қылмыстық мінез-құлықтың жеке детерминанттарын сыртқы әлеуметтік-экономикалық және мәдени факторлармен корреляциялауға мүмкіндік беретін теориялық үлгілерді біріктіруге, бұл мәселенің көп өлшемділігін тереңірек түсінуге ықпал етеді.

Патологиялық мінез-құлықтың тұрақты компульсивті үлгілері жыныстық зорлықпен байланысты болуы мүмкін. Мұндай құқық бұзушылар дені сау интимдік қарым-қатынас орната алмайды, ал олардың жыныстық өмірі жаңа құрбандарды іздеуге және зорлық-зомбылық немесе айла-шарғы жасау арқылы қажеттіліктерін қанағаттандыруға негізделеді. Бұл мінез-құлық жиі аффективті жауап жүйесінің бұзылуымен байланысты, нәтижесінде агрессиялық импульстар басымдыққа ие болып, осал топтарға, әсіресе кәметке толмағандарға бағытталады [1].

Зерттеу материалдары мен әдістері

Қылмыскерлердің психологиялық ерекшеліктері мен девиантты мінез-құлықтың қалыптасу ерекшеліктерін терең талдауға баса назар аудара отырып, кәметке толмағандарға қатысты жыныстық қанау мен зорлық-зомбылық мәселелеріне арналған отандық және шетелдік зерттеулердің деректерін синтездеуге тырысады. Зерттеу әдеби дереккөздерді талдау, эмпирикалық деректерді салыстырмалы талдау, статистикалық көрсеткіштердің мазмұндық талдауы, кейс әдісі және психодиагностикалық әдістерді қамтитын кең ауқымды әдістерге сүйенеді, бұл зерттелетін мәселенің көп факторлы табиғаты туралы тұтас түсінік алуға мүмкіндік береді.

Бірқатар эмпирикалық зерттеулер қылмыскерлерде эмпатияның бұзылуы, аффективті реттеу және импульсивтілік пен агрессивтілікке бейімділік сияқты бірқатар психологиялық сипаттамалар бар екенін көрсетеді. Мысалы, тұлғаның ұйымдаспауы, әлсіз өзін-өзі сыңға алу және өз әрекеттерінің жағымсыз салдарын барабар қабылдай алмау үрдісі бар. Бірқатар жағдайларда «компенсаторлық сәйкестендіру» құбылысы атап өтіледі, бұл кезде созылмалы кемшілік кешендерін бастан кешіретін адам өзін әлсіз субъектілерге үстемдік ету арқылы өзін көрсетуге тырысады, көбінесе кәметке толмағандарды жәбірленуші ретінде таңдайды. Сонымен қатар, зерттеушілер отбасылық факторлардың рөлін ерекше атап өтеді, әсіресе балалық шақта қатыгездік, зорлық-зомбылық немесе қараусыздық орын алған жағдайларда. Мұндай тәжірибе жасөспірімдер мен жасөспірімдерде мінез-құлықтың бұрмаланған үлгілерінің дамуына және жыныстық қатынастарды қабылдауға ықпал етуі мүмкін. Тұрақсыз отбасылық ортаның әсері, сондай-ақ үлкендердің оң үлгілері мен қолдауының болмауы мінез-құлықтың девиантты формаларының даму қаупін айтарлықтай арттырады.

Әлеуметтанулық зерттеулер әлеуметтік қолдаудың төмен деңгейі, кедейлік, жұмыссыздық және қолайсыз өмір сүру жағдайлары жыныстық қылмыс жасау қаупінің артуына ықпал ететінін растайды. Кәметке толмағандардың осалдығы әлеуметтік орта тиісті қорғау мен дамуды қамтамасыз ете алмайтын жағдайларда артады, ал оң үлгілердің және өзін-өзі дамыту мүмкіндіктерінің болмауы девиантты мінез-құлық үлгілерінің қалыптасуына әкеледі. Девиантты мінез-құлық нормалары басым болатын топтық ойлаудың әсері мұндай қылмыстарды қалыпқа келтіру әсерін күшейтеді және олардың ертерек ашылуы ықтималдығын азайтады [2].

Өзін-өзі бағалаудың төмендеуі, кінә мен ұят сезімі, басқалармен сенімді қарым-қатынас орнатудағы қиындықтар осы патологиялық процеспен бірге жүретін тән белгілер болып табылады. Сонымен қатар, ұзаққа созылған эмоционалдық шок толық әлеуметтік бейімделуге кедергі болатын тұрақты жағымсыз мінез-құлық үлгілерінің қалыптасуына әкелуі мүмкін [3].

Сексуалдық қылмыстар кәмелетке толмағандардың психосексуалдық дамуына жойқын әсер етеді. Жыныстық сәйкестікті дамытудың сыни кезеңінде зорлық-зомбылық пен зорлық-зомбылық сексуалдық мінез-құлықтың бұрмаланған үлгілерінің дамуына, интимдік қарым-қатынас нормаларының бұзылуына және өзіндік сәйкестендіру проблемаларына әкелуі мүмкін. Психологиялық зерттеулер көрсеткендей, жыныстық зорлық-зомбылық құрбандары жиі салауатты тұлғааралық қарым-қатынас орнатуда қиындықтарды бастан кешіреді, бұл созылмалы жыныстық дисфункцияның бұзылуына және жыныстық бағдарлау проблемаларына әкелуі мүмкін. Мұндай қылмыстар жыныстық дамуға тікелей әсер етумен қатар, болашақта сенімді қарым-қатынасты қалыптастыруға кері әсерін тигізетін тіркеме бұзылулардың дамуына ықпал етеді. Жыныстық пайдалануды бастан өткерген балалар эмоционалды жақындықта жиі қиындықтарға тап болады және жақын қарым-қатынастан аулақ болады [4].

Нәтижелер және оларды талқылау

Мемлекеттік органдардың, оқу орындарының және үкіметтік емес ұйымдардың күш-жігерін біріктіретін ведомствоаралық жүйені құруға мүмкіндік береді, бұл профилактикалық бағдарламалардың тиімділігін арттырудың кепілі болып табылады. Қорытындылай келе, бұл зерттеу жыныстық қылмыспен тиімді күресу қоғамдық өмірдің барлық деңгейінде жүйелі өзгерістерді қажет ететінін көрсетеді. Ғылыми қоғамдастықтың, мемлекеттік органдардың және азаматтық қоғамның күш-жігерін біріктіру арқылы ғана қылмыс деңгейін айтарлықтай төмендетуге және кәмелетке толмағандардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге болады. Осы тұрғыда жұмыста әзірленген модель заманауи сын-қатерлер мен әлеуметтік даму динамикасын есепке алуға қабілетті профилактикалық және оңалтудың тұтас және тиімді жүйесін қалыптастыру жолындағы маңызды қадам болып табылады. Осылайша, ұсынылған реферат зерттеудің негізгі ережелерін жинақтайды, оның мақсаттарын, әдістемелік негізін, негізгі нәтижелерін және практикалық қолдану перспективаларын ашады. Алынған нәтижелер кәмелетке толмағандарға қатысты сексуалдық зорлық-зомбылық мәселесін тереңірек түсінуге және алдын алу мен оңалтудың жаңа, тиімдірек әдістерін дамытуға бағытталған одан әрі пәнаралық зерттеулердің қажеттілігін көрсетеді. Бұл зерттеу теориялық базаны кеңейтуге және тез өзгертін әлеуметтік ортада осал топтардың құқықтарын қорғаудың практикалық тәсілдерін жетілдіруге мүмкіндік беретін заманауи ғылымның дамуына елеулі үлес болып табылады.

Әлеуметтік нормалар мен стереотиптер тірі қалғандардың маргинализациясына әкелуі мүмкін, бұл олардың психологиялық жарақатын арттырады және қалпына келтіру процесін тежейді. Сексуалдық зорлық-зомбылық тақырыбы тиым болып қала беретін контексте құрбандар көбінесе отбасыларында, сондай-ақ білім беру және медициналық мекемелерде қолдау табуда қиындықтарға тап болады. Әлеуметтік оқшаулану жарақаттың салдарын күшейтеді және өзін-өзі жақсы сезінудің дамуына кедергі келтіреді, бұл өз кезегінде сәтті психологиялық бейімделу мүмкіндігін азайтады. Стигматизацияның әсері тек әлеуметтік оқшаулану ғана емес, сонымен бірге жәбірленушілерде болған оқиғаны жасыруға ұмтылуды тудыратын, қылмысты жасыруға әкелетін ұят сезімін тудырады [5].

Бұл мақалада жүргізілген талдау нәтижесінде туындайтын практикалық ұсыныстар алдын алу және оңалту тетіктерін жетілдіруге мүмкіндік береді, сондай-ақ қазіргі қоғам жағдайында жыныстық қылмыстармен күресудің тиімді стратегияларын әзірлеуге ықпал етеді. Атап айтқанда, ұсынылып отырған жұмыста девиантты жыныстық мінез-құлық үлгілерінің қалыптасуына ықпал ететін механизмдерді талдауға, сондай-ақ зардап шеккендердің психосексуалдық дамуы мен әлеуметтік бейімделуінің салдарын зерттеуге ерекше назар аударылады.

Эмпирикалық зерттеулер әлеуметтік-экономикалық даму деңгейі төмен аймақтарда сексуалдық қылмыстардың жиі кездесетінін көрсетеді. Мұндай жағдайларда кәмелетке толмағандардың осалдығы сапалы білімге, медициналық көмекке және әлеуметтік қызметтерге қолжетімділіктің жоқтығынан артады, бұл қылмыстық әрекеттерді жедел анықтау мен алдын алуды қиындатады. Осылайша, әлеуметтік-экономикалық детерминанттар тиімді алдын алу шаралары мен әлеуметтік қолдауды әзірлеуге кешенді көзқарасты талап ететін маңызды фактор болып табылады [6].

Қоғамның мәдени-адамгершілік көзқарастары мінез-құлықтың қолайлы түрлері туралы идеяларды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Патриархалдық үлгілер мен дәстүрлі стереотиптер үстемдік ететін қоғамдарда жыныстық қол сұғылмаушылық мәселелері жиі бір дауысты түрде түсіндіріледі, бұл кәмелетке толмағандардың жыныстық қанау қаупін жете бағаламауға әкеледі. Ерлердің үстемдігін негіздейтін тұрақты мәдени нормалардың болуы зорлық-зомбылық жеке қажеттіліктерді жүзеге асырудың қолайлы тәсілі ретінде қабылданатын девиантты мінез-құлық үлгілерінің қалыптасуына негіз бола алады.

Ғылыми зерттеулер дәл мәдени детерминизм контекстінде дәстүрлі құндылықтар жеке құқықтардан жоғары қойылған кезде жыныстық зорлық-зомбылық мәселелері жүйелі түрде еленбейтінін көрсетеді [7].

Сонымен, мәдени-адамгершілік қатынас мәселесі қоғамдық сананы өзгертуге және жыныстар арасындағы қарым-қатынас туралы жаңа, гуманистік идеяларды қалыптастыруға бағытталған құқықтық ғана емес, тәрбиелік шешімді де қажет етеді.

Қорытынды

Қылмыскерлердің психологиялық профилін зерттеу эмпатияның болмауы, нарциссизм, қоғамға жат тенденциялар және когнитивті бұрмаланулар сияқты негізгі сипаттарды анықтайды, олар бірге қауіпті мінез-құлық үлгілерінің қалыптасуына ықпал етеді. Сонымен қатар, жәбірленушілер үшін салдарларды талдау жыныстық зорлық-зомбылықтың психосексуалдық дамуға, эмоционалдық әл-ауқатқа және әлеуметтік бейімделуге жойқын әсерін көрсетеді, бұл құрбандарды оңалту мен қолдаудың тиімді тетіктерін құруды талап етеді. Қылмыс жасауға ықпал ететін факторларға ішкі психологиялық механизмдер де, сыртқы әлеуметтік-мәдени детерминанттар да, соның ішінде цифрлық технологиялар мен әлеуметтік өзара әрекеттестіктің заманауи нысандарының әсері де жатады. Жоғарыда аталған талдауды ескере отырып, психологиялық түзетудің жеке әдістерін де, кәмелетке толмағандардың осалдығын төмендетуге бағытталған әлеуметтік қолдаудың жүйелі шараларын да біріктіретін профилактиканың пәнаралық үлгілерін әзірлеу қажет. Осылайша, ұсынылған кәмелетке толмағандардың жыныстық қол сұғылмаушылыққа қарсы қылмыстардың психологиялық және әлеуметтік аспектілерін талдау мәселенің мәнін түсінуге, тиімді профилактикалық шараларды әзірлеуге және осы саладағы одан әрі зерттеулерге негіз жасауға маңызды қадам болып табылады. Әрі қарайғы зерттеулерде әлеуметтік-мәдени өзгерістердің динамикасын, жаңа технологиялардың ықпалын және қоғамдағы өзгертін психологиялық жағдайды ескеру қажет, бұл профилактикалық және оңалту бағдарламаларына уақтылы түзетулер енгізуге, сондай-ақ халықтың неғұрлым осал топтарын қорғау үшін жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Жоғарыда аталған тарауда кәмелетке толмағандардың жыныстық қол сұғылмаушылыққа қарсы қылмыстардың негізгі психологиялық және әлеуметтік аспектілері қарастырылған. Девиантты мінез-құлықтың қалыптасуына әсер ететін факторлардың күрделі жиынтығын, сондай-ақ құрбандар үшін ұзақ мерзімді психологиялық зардаптарға әкелетін механизмдерді түсінуге мүмкіндік беретін теориялық және эмпирикалық деректер талданады. Бұл пәнаралық көзқарас осы проблемамен күресу үшін әртүрлі деңгейлерде – жеке және отбасынан бастап әлеуметтік және мәдени деңгейге дейін – кешенді араласу қажеттілігін көрсетеді. Осы саладағы зерттеулердің дамуы жалғасуда, ол қазіргі қоғамның өзгермелі жағдайларын ескере алатын жаңа әдістемелік тәсілдерді әзірлеудің өзектілігін атап көрсетеді. Алдағы уақытта құқық бұзушылықтың алдын алуды ғана емес, сонымен қатар зардап шеккендердің толық оңалтуы үшін жағдай жасауға ерекше назар аудару қажет, бұл

әртүрлі сала мамандарының – психология, әлеуметтану, педагогика, медицина және құқық қорғау органдарының күш-жігерін біріктіруді талап етеді.

Осылайша, кәмелетке толмағандардың жыныстық қол сұғылмаушылыққа қарсы қылмыстардың психологиялық және әлеуметтік аспектілері одан әрі терең зерттеуді қажет ететін күрделі және көп деңгейлі құбылыс болып табылады. Осы аспектілерді кешенді талдау қазіргі қоғамда қылмыс жасау қаупін азайтуға және кәмелетке толмағандардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған тиімді профилактикалық бағдарламаларды әзірлеудің алғы шарты болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Алауханов Е.О. Криминология. Алматы Жеті жарғы. - 2005.- 480 б.
- 2 Алауханов Е.О. Криминология: учебник / Алауханов Е. О. – Жеті жарғы. Алматы. - 2008. – 660 с.
- 3 Кудрявцев В.Н. Криминология: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция» / Кудрявцев В. Н.; под ред. Эминова, В. Е. – М.: Юрист. - 2021. – 734 с.
- 4 Баранов И.А. «Қазақстан Республикасының Қылмыстық құқығы». Қылмысты саралау, жазалау шаралары мен кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау ерекшеліктерін жан-жақты қарастыратын оқу құралы. Алматы – 2022. – 56 б.
- 5 Козаченко И. Я Криминология: учебник для вузов по спец. «Юриспруденция». И. Я. Козаченко, К. В. Корсаков. – М.: НОРМА: ИНФРА-М. - 2022. – 303 с.
- 6 Криминология: учебник для вузов / под ред.: В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: НОРМА: ИНФРА-М. - 2022. – 799 с.
- 7 Хамзина Ж., Бурибаев Е. Социальная защита семей, воспитывающих детей: законодательная инициатива. Алматы. - 2022. - 16 с.

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ СОВЕРШЕНИЮ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ ПОЛОВОЙ НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Аннотация

В условиях стремительных социальных изменений и бурного развития информационных технологий вопросы защиты прав и безопасности несовершеннолетних приобретают особую актуальность. Преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних остаются одними из самых сложных и дискуссионных проблем в современной криминологии, психологии и социологии. Эти действия характеризуются не только высоким уровнем жестокости и насилия, но и глубоко деструктивными последствиями для психофизиологического развития пострадавших, что требует всестороннего междисциплинарного анализа. Цель исследования - всестороннее изучение феномена сексуальных преступлений в отношении несовершеннолетних, с акцентом на выявление внутренних психологических механизмов, социальных детерминант и влияния цифровой среды на формирование девиантного поведения. Современные исследования позволяют определить комплекс биопсихосоциальных факторов, играющих решающую роль в формировании психопатологических характеристик, способствующих совершению преступлений против половой неприкосновенности несовершеннолетних. Научные концепции, такие как теория социального научения, психодинамические подходы, когнитивно-поведенческая модель и нейробиологические исследования, показывают, что нарушение нормальных механизмов эмоционального и морального развития зачастую является результатом сложного взаимодействия генетических предрасположенностей, ранних детских травм и неблагоприятных социальных условий.

Ключевые слова: несовершеннолетние, половая неприкосновенность, ответственность, насилие, семья, эпоха цифровизации, информационные технологии.

FACTORS INFLUENCING THE COMMITMENT OF SEXUAL ABUSE CRIMES BY MINORS

Abstract

In the context of rapid social change and the dynamic development of information technologies, the issues of protecting the rights and safety of minors are becoming particularly relevant. Crimes against the sexual inviolability of minors remain among the most complex and controversial issues in modern criminology, psychology, and sociology. These acts are characterized not only by a high degree of cruelty and violence, but also by deeply destructive consequences for the psychophysiological development of the victims, which necessitates a comprehensive interdisciplinary analysis. The purpose of the study is a comprehensive study of the phenomenon of sexual crimes against minors, with an emphasis on identifying internal psychological mechanisms, social determinants and the

influence of the digital environment on the formation of deviant behavior. Modern research makes it possible to identify a complex of biopsychosocial factors that play a decisive role in shaping the psychopathological characteristics contributing to the commission of crimes against the sexual inviolability of minors. Scientific concepts such as social learning theory, psychodynamic approaches, the cognitive-behavioral model, and neurobiological studies show that the disruption of normal mechanisms of emotional and moral development often arises from a complex interaction of genetic predispositions, early childhood trauma, and adverse social conditions.

Key words: minors, sexual inviolability, responsibility, violence, family, digitalization era, information technologies.

REFERENCES

- 1 Alauhanov E.O. Kriminologia. [Criminology]. Almaty Jetı jarǵy, 2005.- 480 p. [in Kazakh]
- 2 Alauhanov E.O. Kriminologiya: uchebnik [Criminology]. Alauhanov E. O. – Almaty : ZHeti zharǵy, 2008. – 660 p. [in Russian]
- 3 Kudryavtsev V.N. Kriminologiya: uchebnik dlya stud. vuzov, obuchayushchihsya po spec. «YUrisprudenciya». [Criminology: a textbook for students of higher education institutions studying in the specialty "Jurisprudence"] / Kudryavtsev V. N.; pod red. Eminova, V. E. – M.: YUrist". 2021.734 p. [in Russian]
- 4 Baranov I.A. «Qazaqstan Respublikasynyñ Qylmystyq qūqyǵy»-Qylmysty saralau, jazalau şaralary men kámeletke tolmaǵandardyñ qūqyqtaryn qorǵau erekselikterin jan-jaqty qarastyratyn oqu qūraly. [“Kazakhstan Republicsynyn Kylmystyk kutygy.” Kylmysty saralau, zhazalau sharalary men kámeletke tolmagandardyn qūqyqtaryn qorǵau erekselikterin jan-zhakty karastyratyn oku kuraly]. Almaty. 2022. 56 p. [in Kazakh]
- 5 Kozachenko I. YA Kriminologiya: uchebnik dlya vuzov po spec. «YUrisprudenciya». [Criminology: textbook for universities in the specialty "Jurisprudence"]. / I. YA. Kozachenko, K. V. Korsakov. – M.: NORMA: INFRA-M, 2022. 303 p. [in Russian]
- 6 Kriminologiya: uchebnik dlya vuzov / pod red.: V. N. Kudryavtseva, V. E. Eminova. – 4-e izd., pererab. i dop. [Criminology: textbook for universities]. – M.: NORMA: INFRA-M.2022. 799 p. [in Russian]
- 7 Hamzina ZH., Buribaev E. Social'naya zashchita semej, vospityvayushchih detej: zakonodatel'naya iniciativa. [Social protection of families raising children: legislative initiative] A. 2022. 16 p. [in Russian]

Information about authors:

Zhanna Shayakhmetova - **corresponding author**, Associate Professor of the Department of Criminal Law Disciplines of Kh. Dosmukhamedov Atyrau University, Candidate of Law, Associate Professor of Law, Atyrau, Kazakhstan

E-mail: jan68@inbox.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6965-9813>

Bela Tazhgarina — Senior Lecturer of the Department of Criminal Law Disciplines of Kh. Dosmukhamedov Atyrau University, Master of Law, Atyrau, Kazakhstan

E-mail: Tazhgarina@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8706-1811>

Информация об авторах:

Жанна Шаяхметова – **основной автор**, ассоциированный профессор кафедры уголовно-правовых дисциплин Атырауского университета им. Х. Досмухамедова, кандидат юридических наук, доцент права, г. Атырау, Республики Казахстан

E-mail: jan68@inbox.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6965-9813>

Бэла Тажгарина - старший преподаватель кафедры уголовно-правовых дисциплин Атырауского университета им. Х. Досмухамедова, магистр юридических наук, г. Атырау, Республики Казахстан

E-mail: Tazhgarina@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8706-1811>

Авторлар туралы ақпарат:

Жанна Шаяхметова - **негізгі автор**, Х. Досмухамедов атындағы Атырау университетінің қылмыстық-құқықтық пәндер кафедрасының қауымдастырылған профессоры, заң ғылымдарының кандидаты, құқық доценті, Атырау қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: jan68@inbox.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6965-9813>

Бэла Тажгарина - Х. Досмухамедов атындағы Атырау университетінің қылмыстық-құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы, заң ғылымдарының магистрі, Атырау қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: Tazhgarina@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8706-1811>